

"2000 anys d'història us contemplen!"

El Museu Egipci de Barcelona obre les portes en una nova seu, molt més espaiosa, amb més de sis-centes peces, propietat de l'hoteler i col·leccionista Jordi Clos. Una nova oportunitat d'endinsar-nos en una cultura mil·lenària.

La col·lecció particular de Jordi Clos va començar l'any 1966, quan va anar per primer cop a Egipte i va comprar-hi la seva primera antiguitat, la número u de la col·lecció, un petit *uixebti* (objecte funerari de forma humana) de terracotta. Va ser la primera adquisició, que va obtenir d'un antiquari de forma particular. Avui aquesta mena de venda és il·legal, i la fundació ha anat augmentant la col·lecció amb les vendes que fan els museus de tot arreu quan volen desprendre's del seu patrimoni o a base de subhastes d'àmbit internacional. No surt a la venda ni una sola peça que els responsables del Museu Egipci de Barcelona no en tinguin constància, encara que, el cop de sort més gros, el van tenir l'any 1992, quan el Museu de Toledo (Ohio, EUA) va desprendre's de la seva col·lecció d'art egipci. Clos, que hi havia anat amb la idea de comprar una peça o dues, en va tornar amb nou, i tot i que li representà una petita sotragada econòmica, era també una oportunitat única d'aconseguir objectes d'un valor incalculable.

Però la història de l'egiptologia, entesa en el sentit modern, comença molts anys enrere, concretament el 1789, amb el desembarcament a Alexandria de les tropes de Napoleó Bonaparte, i amb ell, de l'elit científica francesa. De Napoleó és precisament la famosa frase: "Soldats, dos mil anys d'història us contemplen". D'aquest episodi procedeix la *Des-*

cripció d'Egipte en vint toms, que va posar de moda el país. Però si les piràmides i els temples podien enlluernar el viatjant poc exigent, allò que intrigava els científics era l'enigma dels jeroglífics. El 1799, les tropes de Napoleó van descobrir a Rosetta (Baix Egipte) una estela de basalt negre amb un text, un decret del segle II aC, en tres versions: grega, demòtica (forma simplificada de l'escriptura egípcia) i jeroglífica. En aquell moment els erudits es van esforçar per desxifrar la llengua dels faraons, però sense resultat. Ara, el 1822 l'estudiós Jean-François Champollion, considerat el pare de l'egiptologia, es va adonar que allò que

tenia al davant era una escriptura ideogràfica i fonètica, va relacionar caràcters i va començar a desxifrar-la prenent per base la versió grega. Després, provà el seu mètode en uns quants textos de procedències varies i acabà resolent un misteri zelosament guardat durant segles. Va trigar catorze anys a descobrir el significat de la primera paraula, que va ser el nom del faraó Ptolemeu.

L'inici de l'arqueologia moderna. El segon personatge clau és Auguste Mariette. El 1850 és enviat a Egipte per compte del Museu del Louvre a comprar-hi papirs, però en arribar-hi descobreix a Sakkara, després d'unes quantes excavacions, el temple del Serapèum, necròpolis subterrània dedicada al bou Apis.

Així comença l'arqueologia moderna a Egipte. Mariette és conegut, igualment, per la seva lluita contra els robatoris i l'exportació il·licita d'antiguitats. A més, aconseguí que el virrei egipci autoritzés la creació de l'actual Servei d'Antiguitats d'Egipte, i fundà el Museu del Caire. Però l'esdeveniment que més repercussió va obtenir en aquest mateix segle fou la descoberta de la tomba del faraó Tutankhàmon, el novembre del 1922, per l'arqueòleg britànic Howard Carter i el mecenes Lord Carnarvon a la vall dels Reis. D'aleshores ençà es va desfermar una passió incontrollable que barrejava l'emo-

Coberta de sarcòfag antropomorfa, de roca calcària. (Baixa Època, 715-332 aC). Aquest tipus de sarcòfag s'utilitzà fins al final de la civilització faraònica.

TINA BAGUÉ

En l'urna de vidre, un llit de fusta i cuir, de les dinasties I-II (2920-2649 aC). A més de ser indicatiu del nivell de confort de les cases egípcies d'elit, el llit també era ja utilitzat en el context de l'activitat sexual.

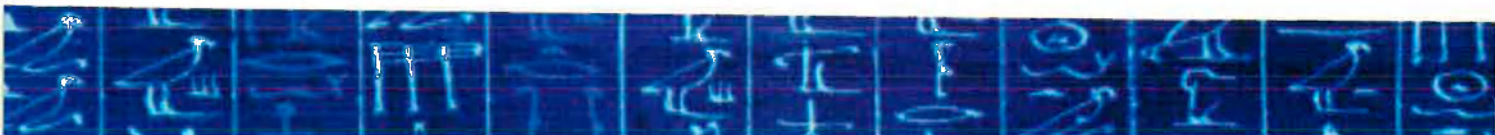
ció pel descobriment de tresors ocults, l'admiració per una cultura mil·lenària que s'havia mantingut intacta durant més de dos mil anys i la por de les conseqüències de les famoses llegendes sobre les malediccions dels faraons contra qui gosés destorbar-los la pau eterna.

Recuperar la passió per Egipte. D'alguna manera, el Museu Egipci de Barcelona ha provat de recuperar tota la passió que sentien els primers descobridors de la cultura egípcia i proposa un recorregut per la seva col·lecció, agrupada en temes diversos. En la civilització de l'Egipte clàssic la figura principal a l'escala de poder era el faraó. És natural, doncs, que l'exposició comenci retent culte a aquests descendents directes dels déus (el terme "faraó" deriva de *per-aa*, val a dir, en antic egipci, "la Gran Casa", és a dir el palau o la llar on vivien els déus). Una peça destacada del museu és l'Estela de Donació, un relleu de pedra calcària datat del període ptolemaic, durant el regnat de Cleopatra VII (coneguda especialment per les nombroses versions que ens n'ha ofert el cinema); hi veiem la reina i el seu germà fent ofrenes a

El Museu Egipci de Barcelona vol recuperar tota la passió que sentien els primers descobridors de la cultura egípcia.

les divinitats Heqa i Sacmis. La identificació de la reina i el seu germà Ptolemeu XIII ha estat possible gràcies a l'estudi del doctor Jean Yoyotte. Igualment interessant és el relleu mural que representa el rei Akhenaton fent ofrenes florals al déu Aton. El monarca, Amenofis IV, va canviar-se el nom pel d'Akhenaton, va implantar el monoteisme, que rendia culte a un déu únic, Aton, representació del globus solar, i va traslladar la capital de Tebes a Akhetaton (l'actual Tell el-Amarna). El nou culte va aportar un canvi significatiu en l'art egipci del moment, perquè imposava un realisme quasi exagerat fins a la

caricatura, a diferència de l'art tradicional, més auster i rígid. Això va ser un veritable xoc per als artistes, acostumats a una mateixa manera de representar les coses durant segles. El faraó també és especialment conegut per la seva muller Nefertiti, una de les dones més belles de l'època, de la qual es conserven alguns bustos (encara que el més destacat és el del Museu Egipci de Berlín, de pedra calcària policromada). En aquest primer apartat també es destaca l'estatueta en forma d'Osiris del faraó Ramsès II, de la XIX dinastia. El regnat d'aquest monarca va tenir una importància cabdal, car va unificar i reforçar les fronteres del seu imperi i va deixat moltes construccions, com, per exemple, el gran temple d'Abu Simbel. Hom l'identifica, d'una altra banda, amb el faraó que regnava quan els israelites van fugir d'Egipte. A la peça que hi ha al museu és representat amb els dos atributs característics de la reialesa: el gaiato (*heqa*) i el fuet (*mejej*). Símbols també de la reialesa, ho eren les corones amb què es cofava el faraó –que mai no apareixia en públic amb el cap descobert–; les corones representaven l'Alt Egipte (de color blanc), el

TINA BAGUÉ

Bust de la deessa Sacmis, de la Dinastia XVIII (regnat d'Amenofis III, 1391-1353 aC). Sacmis representava l'energia destructora del déu Ra, el seu pare. A sota, sarcòfag i mòmia coberta amb una xarxa de denes, de fusta i pasta vidriada (Baixa Època, 715-332 aC). Els egipcis es referien al sarcòfag com "el Senyor de la Vida".

Baix Egipte (de color vermell), o una combinació de totes dues: l'elm blau de guerra i el *nemes*, o lligadura de tela amb franges.

L'exposició continua el recorregut amb la representació de personatges nobles, entre els quals es destaquen una estàtua de fusta de fa més de tres mil anys, les extremitats de la qual es mouen gràcies a un mecanisme interior de marfil. Els nobles, amb el temps, van anar adquirint i copiant els mateixos símbols que els faraons, i n'hi ha que van arribar i tot a fer-se construir tombes de gran riquesa. El museu té una acurada selecció de joieria, com ara un petit cap del déu Osiris fet d'or, datat entre els segles VIII i IV aC. A l'antic Egipte, l'or, l'argent i l'electre eren els metalls predilectes a l'hora de fabricar joiells. L'or, per la brillantor i incorruptibilitat, el relacionaven amb el sol i la immortalitat, i és per això que la cara dels déus sempre era representada amb aquest material. L'argent, en canvi, el relacionaven amb la lluna, i consideraven que els ossos dels déus eren formats d'argent. L'electre, en estat natural o produït artificialment, és un compost d'or i argent, de manera que també en tenia les funcions

simbòliques. Els mitòmans del cinema també destaquen un gran pectoral format per un collar de denes de pasta vidrada del segle III aC amb una placa que representa un escarabat amb cap de marrà de la XXVI dinastia. El pectoral havia pertangut a Natasha Rambova, segona esposa de l'actor Rodolfo Valentino, que va adquirir la costosa peça els anys 20, en plena fallera per recuperar peces inspirades en l'estil egipci.

Evidentment, una part important de la vida dels egipcis eren la momificació i el pas al més enllà. El Museu té una interessant col·lecció de sarcòfags, alguns amb la mòmia original a dins. Cal destacar que no solament les persones eren momificades, sinó també alguns animals, a vegades com a representació d'un déu determinat, o perquè eren la mascota predilecta de la casa. Així hi trobem les mòmies d'un falcó, d'un gat, d'un cocodril i d'un ibis. La momificació procurava de conservar la part externa del cos seguint un procés molt elaborat: buidada de tots els òrgans vitals, era netejada i emplenada d'espècies, es cobria de natró (una mena de sal) durant uns quants dies, es tornava a rentar, s'embenava i es perfumava amb resines i olis, cosa que ha permès que les mòmies hagin arribat fins als nostres dies amb un aspecte envejable. Les vísceres es conservaven a part. Per a això servien les gerres amb tapa, anomenades vasos canopis, que podien tenir aspecte humà (representació de la deessa Isis, que guardava el fetge), de babuí (representació de Neftis, que guardava els pulmons), d'un xacal (representació de Neith, que guardava

l'estómac) i d'un falcó (representació de la divinitat protectora de Selquis, que guardava els budells). No fa estrany, doncs, que l'estat de conservació de moltes mòmies hagi permès de datar les característiques físiques d'una persona i, fins i tot, d'esbrinar de quina malaltia podia haver mort. Una de les novetats estrella de l'exposició és la mòmia de la Dama de Kèmet, una noia noble que devia tenir uns quinze anys quan es va morir i que feia uns 1,65 cm d'alçada; el cos és en un sarcòfag decorat amb un retrat suposadament de la propietària. La mòmia policroma és avui objecte d'una minuciosa recerca i se n'analitzen totes les restes, des dels cabells fins a les costelles.

El Museu també fa, com si diguéssim, una petita concessió a l'erotisme, amb figuretes amb enormes atributs sexuals, al costat d'un llit amb estructura de fusta i tires de cuir a manera de somier de la dinastia I, restaurat per l'equip de Jordi Clos. Aquest mateix col·leccionista s'ha encarregat de reconstruir també la tomba d'Ini, personatge important a la cort de l'Imperi Antic, en un laboratori procedent de recerca i investigació que ha agrupat els sis fragments d'una mateixa estança. Evidentment, aquestes peces, un cop reunificades, augmenten el valor del conjunt d'una forma sorprenent.

L'egiptologia a l'abast de tot-hom. El Museu Egipci de Barcelona, seguint aquesta línia de no ser una simple col·lecció privada que s'exhibeix i prou, és, segons paraules d'Adolf Luna, el director, "una entitat viva, la visió moderna del que ha de ser un museu, amb una

TINA BAGUÉ

part lúdica i una de més científica, però que promou activitats, com els cursos per als joves, agrupats amb el nom genèric d'El món dels faraons, que permeten d'estudiar quatre temes cabdals: els jeroglífics, la momificació, la mitologia i el faraó". Al marge d'aquesta activitat i en el mateix sentit didàctic, la Fundació Arqueològica Clos va inaugurar, l'11 de febrer de 1994, el seu programa d'estudis amb un curs d'Introducció a l'Egipte Faraònic, i el 1997 la mateixa fundació, juntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona, creà el diploma de postgrau en Egiptologia. Aquesta diplomatura té l'objectiu d'aprofundir aquesta fascinant disciplina que, fins ara, no havia tingut gaire ressò en l'ensenyament al nostre país, comparada amb el de cultures com la romana o la grega. El Museu també ofereix una exposició monogràfica de fotografies dedicada al setanta-cinquè aniversari del descobriment de la tomba de Tutankhàmon, que brinda més dades sobre aquesta descoberta sorprenent. L'exposició anirà acompanyada de conferències i visites temàtiques al Museu, amb la presència del doctor Jaromir Malek, gran coneixedor de la vida i la feina de Howard Carter i Lord Carnarvon.

En un altre sentit, la Fundació ha aportat els mitjans per dur a terme treballs arqueològics en emplaçaments distints. L'any 1997 va sol·licitar la concessió d'un permís de treball a Meidum, jaciment que conserva una de les necròpolis més importants de l'Imperi Antic. Des de llavors ja s'han obtingut força resultats, i s'ha presentat un estudi de restauració i conservació d'una de les mastabes del recinte. Un altre dels projectes concernia el jaciment arqueològic sudanès de Djebel Barkal (Karima) per fer-hi una prospecció sistemàtica del jaciment, excavar les estructures localitzades i restaurar les piràmides trobades en aquesta banda del món, conegudes per les piràmides dels faraons negres. Dos anys després aquestes excavacions donaven els seus fruits i posaven al descobert dos sepulcres reials d'època napatiana, un dels quals amb re-

TINA BAGUÉ

A banda de les persones, també es momificaven animals, com a representació d'un déu, o per ser la mascota predilecta de la casa.

presentacions espectaculars a les parets de les cambres funeràries. Els projectes no s'acaben aquí, i és que també se n'ha començat un de nou a la necròpolis nobiliària de Qurnet Muraí, situada a Tebes, i un altre de relacionat amb l'antiga ciutat d'Oxirrinc.

Com es pot veure, l'egiptologia no és una ciència o un entreteniment del passat, sinó que continua viva entre nosaltres. De fet, cada dia es descobreixen nous jaciments que il·luminen una mica més aquesta cultura mil·lenària. Com afirmava el ministre de Cultura egipci, només s'ha recuperat un deu per cent de la història d'Egipte. Durant l'estiu del 1993 van aparèixer més d'un centenar de mòmies preservades en sarcòfags bellament decorats a l'oasi de Bahariya, al sud-oest del Caire, i el 1998 Frank Goddio, descobridor de jaciments francès, va trobar el

Dalt, Adolf Luna director del Museu Egipci, al costat d'una estàtua-cub del "sots-director del Tresor del Bon Déu -el rei-", anomenat 'Pentaur', (Dinastia XIX (1307-1196 aC). Al costat, cap del déu Osiris, en or (715-332 aC). Osiris gaudí d'un protagonisme molt especial en la religiositat de l'antic Egipte.

que podrien ser les ruïnes del palau reial de Cleopatra. Ara Goddio mateix ha tornat l'egiptologia a la moda amb la descoberta sota les aigües de la Mediterrània, a prop d'Alexandria, de les ciutats de Menutis i Heràklion, desaparegudes fa dotze segles per efecte d'un desastre natural. La recerca ha permès de trobar cases en ruïnes, temples, carrers empedrats, muralles i un centenar d'estàtues i objectes ornamentals. La troballa de les dues ciutats segur que aclarirà nous misteris de l'antiguitat.

Guillem Medina